

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОГО МОДЕЛЮВАННЯ ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО- ПЕДАГОГІЧНОГО ІМІДЖУ

М.А. Сперанська-Скарга

Мета статті полягає у розгляді особливостей соціально-педагогічного моделювання процесу формування професійно-педагогічного іміджу майбутніх учителів. Розглядаються типи моделей та компоненти структурно-функціональної моделі процесу формування професійно-педагогічного іміджу майбутнього вчителя – філолога.

Постановка проблеми у загальному виді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями

Усвідомлення складності та багатокомпонентності процесу формування професійно-педагогічного іміджу майбутнього вчителя призводить до необхідності спрощеного уявлення та систематизації згаданого процесу. Як відомо, одним з найбільш ефективних шляхів «згортання складного» в сфері педагогічних досліджень є соціально-педагогічне моделювання [1, с. 29].

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковане вирішення даної проблеми і на які спирається автор

Педагогічні дослідження широко використовують метод моделювання в якості засобу створення спрощеної системи уявлення складних процесів. Моделювання посідає поважне місце поряд з такими методами пізнання, як спостереження та експеримент. Наукове обґрунтування цього методу представлено в трудах В. Афанасьєва, В. Венікова, Б. Глинського, І. Новік, В. Штофф та інших. Питання моделювання в педагогічних дослідженнях розкриваються в роботах С. Архангельського, А. Зотова, Ю. Конаржевського, Н. Кузьміної. Оскільки цей метод є інтегративним, він дозволяє об'єднати емпіричне та теоретичне в педагогічному дослідженні, тобто використовувати під час вивчення наукового

об'єкту методи експерименту та будування логічних конструкцій та наукових абстракцій.

Формування цілей статті (постановка завдання)

Так, метою даної статті є розгляд особливостей педагогічного моделювання процесу формування професійно-педагогічного іміджу майбутніх учителів філологічних спеціальностей.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих результатів

Прогностичне соціально-педагогічне моделювання є одним з найголовніших елементів системи формування особистості та педагогічного проектування. В. Загвязинський зазначає, що соціально-педагогічне моделювання – це відбиття провідних характеристик системи (оригіналу) в спеціально побудованому об'єкті (моделі), який у багатьох аспектах простіше оригіналу та дозволяє виявити те, що приховане або не є наявним в оригіналі завдяки складності останнього [1, с. 6]. Модель повинна мати багато спільного з оригіналом та відкривати його нові характеристики та можливості покращення. У якості робочого інструменту модель дозволяє проаналізувати внутрішню структуру досліджуваного об'єкту або процесу, систему факторів, які впливають на нього, ресурсне забезпечення розвитку на основі виявлення загальних тенденцій, а також внести певні зміни у властивості структури.

Слід зазначити, що моделювання базується на такому засобі порівняння, як аналогія, що дозволяє зробити висновок щодо еквівалентності двох об'єктів (прототипу та аналогу). Таким чином, у дослідника виникає можливість перенесення інформації за аналогією від моделі до прототипу [2, с. 136].

Так, моделювання виступає як метод не тільки теоретичного обґрунтування об'єкту пізнання, але й в якості засобу практично-зорієнтованого оперування елементами моделі, що має на меті визначення або уточнення характеристик та раціоналізації засобів конструювання об'єктів. Моделювання тісно пов'язане з прогнозуванням, оскільки надає дослідникові можливість передбачити розвиток системи та перевірити визначені гіпотези.

Моделювання дозволяє більш глибоко проникнути в сутність об'єкту дослідження. Г.В. Суходольський пропонує наступну інтерпретацію поняття моделювання. На його думку, це процес

створення ієрархії моделей, в якій деяка реально існуюча система моделюється в різних аспектах та різноманітними засобами [3, с. 120].

Педагогічному моделюванню як методу притаманні певні специфічні особливості, а саме:

- цілісність вивчення процесу, оскільки можливо побачити не тільки його елементи, але й взаємозв'язки між ними;
- можливість попереднього вивчення процесу до його реалізації, під час чого можна виявити негативні та слабкі сторони системи та відкоригувати їх до початку впровадження моделі.

Щодо визначення основного поняття методу моделювання, то ми зупинимося на наступній інтерпретації. Модель – це штучно утворений об'єкт у вигляді схеми, фізичних конструкцій, знакових форм або формул, який є подібним до досліджуваного предмета (явища) та відображає в спрощеному вигляді його структуру, властивості та взаємозв'язки між елементами даного об'єкта [4, с. 22-26]. Існують різноманітні інтерпретації поняття «модель», центральні елементи яких є відмінними. Однак спільною та провідною є орієнтація на створення нового знання про об'єкт. Згодом перевірені моделі перетворюються на наукові теорії, які в багатьох аспектах зберігають власний модельний характер [2, с. 137].

Серед типів моделей розрізняються наступні:

- 1) за природою:
  - *фізичні*, що мають природу, подібну до оригіналу;
  - *матеріальні*, фізична природа яких відрізняється від прототипу, які, однак, надають можливість математичного опису, що характеризує поведінку оригіналу;
  - *логіко-семіотичні*, що створюються зі спеціальних знаків, символів та структурних схем;
- 2) за змістом:
  - *описові*, що постають у вигляді тексту, який розкриває принципи перетворення, його етапи та технології, а також взаємозв'язки між проблемою та результатами моделювання;
  - *структурні*, які відтворюють ієрархію елементів системи-прототипу;
  - *функціональні або функціонально-динамічні*, особливістю яких є використання схем та порівняльних таблиць, що розкривають взаємозв'язки між елементами та засоби функціонування запропонованої системи;

- *евристичні*, які надають можливість знайти нові зв'язки та залежності;
  - *інтегративні*, що комбінують компоненти вищезазначених типів.
- 3) за характером:
- *«жорсткі»*, яким притаманні конкретно окреслені завдання та алгоритм реалізації;
  - *«м'які»*, які припускають плюралізм шляхів досягнення поставленої мети та гнучкість у відборі засобів реалізації завдань [2; 4; 5].

Щодо педагогічного дослідження, то особливу значущість мають пізнавальні моделі, тобто структурні та функціональні, або функціонально-динамічні, оскільки саме вони дозволяють фіксувати структурні зміни будь-якої системи та відобразити їх у кількісній формі. Створення структурно-функціональної моделі потребує визначення основних параметрів, що відображають стан кожного суб'єкту та їх взаємовплив, кількісного вимірювання та опису результатів за допомогою певної функціональної залежності. Так, конструювання моделі зазначеного типу дозволяє адекватно та ефективно прогнозувати результативність процесу моделювання, відстежувати його хід та коригувати напрями моделювання в зв'язку зі змінами факторів впливу чи системи взагалі.

Не менш важливою, на наш погляд, є визначеність з позицією щодо відбору «жорсткої» або «м'якої» моделі. В. Арнольд, наприклад, застерігає дослідників від недбалого ставлення до характеру моделі та зазначає, що «жорсткі» моделі – це шлях до хибних прогнозів [5]. «Жорсткі» моделі, на відміну від «м'яких», не припускають розбіжностей між запланованим шляхом реалізації завдань та практичним втіленням задумів. «М'які» моделі, навпаки, надають можливостей творчого пошуку та зорієнтовані на певну «долю хаосу» в освітньому процесі з урахуванням незначних флуктуацій різних педагогічних систем. На нашу думку, досить небезпечним є надання переваги суто «жорстким» або «м'яким» типам моделей, оскільки будь-яка система має як позитивні, так й негативні аспекти. У процесі педагогічного моделювання доцільним є комбінування підходів, що притаманні обом напрямам моделювання, завдяки чому можна подолати як традиційну ригідність навчально-виховних систем, так і надмірне захоплення новітніми науково-практичними тенденціями в сфері педагогічних досліджень.

Щодо практичної цінності моделі в педагогічному дослідженні, то вона визначається її адекватністю та відповідністю аспектам об'єкту, що вивчається, та урахуванням принципів моделювання під час створення моделі. Як будь-яка формалізована структура модель працює ефективно за наявності змістовної цінності, тому ретельний відбір компонентів моделі повинен бути найголовнішим кроком у процесі її розробки.

Педагогічне моделювання як відносно незалежна та безперечно важлива стадія процедури дослідження та дослідницького проектування потребує покрокової стратегії розробки. Так, педагогічне моделювання відбувається в наступні етапи:

- визначення об'єкту дослідження та конструювання ідеалізованої моделі явища або процесу;
- апробація розробленої педагогічної моделі в експерименті;
- вимір об'єкту, математичний аналіз результатів виміру;
- змістовна інтерпретація результатів моделювання.

Аналіз процесу формування професійно-педагогічного іміджу майбутніх учителів філологічних спеціальностей дозволяє розробити структурно-функціональну модель досліджуваного процесу у виховному середовищі університету. Згадана модель включає ціль, принципи, зміст, умови, критерії, методи формування, результат та оцінювання досягнутих показників з урахуванням поставленої мети. Модель дозволяє побачити процес формування професійно-педагогічного іміджу майбутніх учителів як цілісну систему, а також відокремити його складові в їх єдності та взаємодії.

Як було зазначено, ціль моделювання в нашому дослідженні полягає в розробці програми підготовки майбутнього вчителя філологічних спеціальностей з високим рівнем сформованості професійно-педагогічного іміджу. Реалізація поставленої мети відбувається з урахуванням певних принципів.

У нашому дослідженні процес формування професійно-педагогічного іміджу вчителя-філолога забезпечували наступні принципи: культуровідповідності, цілісності, особистісної пріоритетності, єдності особистості та діяльності, саморозвитку та реальності.

Визначені принципи формування професійно-педагогічного іміджу реалізуються в рамках педагогічного моделювання цього

процесу та разом з головною метою моделювання впливають на змістовне наповнення моделі. Так, зміст процесу формування професійно-педагогічного іміджу було визначено наступним чином. Серед його основних компонентів відокремимо такі: формування мотивації на професійну діяльність; розвиток та покращення системи знань щодо діагностування та створення професійного іміджу засобами педагогічної іміджології; активізація клієнта іміджу в рефлексивній діяльності.

Наступним етапом було визначення педагогічних умов процесу формування професійно-педагогічного іміджу. Результативність та успішність процесу формування професійно-педагогічного іміджу майбутніх учителів філологічних спеціальностей як компонента, що забезпечує цілісність культури педагогічної діяльності, в позанавчальній роботі залежить від сукупності педагогічних умов.

Відбір комплексу педагогічних умов відбувався з урахуванням предмету, задач та гіпотези нашого дослідження; соціальної відповідності; особливостей та характеристик процесу формування професійно-педагогічного іміджу майбутніх вчителів філологічних спеціальностей; перспектив розвитку системи в реальному освітньому просторі вищої школи.

Висновки і перспективи подальших розвідок у даному напрямку

Таким чином, згідно з вищезгаданим ми вважаємо, що успішне формування професійно-педагогічного іміджу майбутнього вчителя філологічних спеціальностей в позанавчальний час відбувається за таких умов:

- 1) сформованість мотивації майбутніх учителів філологічних дисциплін на професійно-педагогічну діяльність;
- 2) створення виховного середовища, спрямованого на формування комплексу іміджформуючих знань та навичок майбутніх учителів;
- 3) рефлексивна активізація та самоорганізація суб'єкта в педагогічній діяльності.

В основі організації процесу формування професійно-педагогічного іміджу лежать принципи культуровідповідності, цілісності, особистісної пріоритетності, єдності особистості та діяльності, саморозвитку та реальності.

Представлена структурно-функціональна модель може бути еталоном організації процесу формування професійно-педагогічного

іміджу майбутнього вчителя філологічних спеціальностей у рамках позанавчальної роботи вищого навчального закладу.

Література

1. Моделирование социально-педагогических систем: Материалы региональной научно-практической конференции (16-17 сентября 2004 г.) / Гл. ред. А.К. Колесников; Отв. ред. И.П. Лебедева; Перм. гос. пед. ун-т. – Пермь, 2004. - 298с.
2. Загвязинский В.И. Методология и методика дидактических исследований/ Загвязинский В.И. – М.: Педагогика. – 1982. – 160с.
3. Суходольский Г.В. Структурно-алгоритмический анализ и синтез деятельности/ Суходольский Г.В. – Л.: ЛГУ. – 1976. – 120с.
4. Дахин А.Н. Педагогическое моделирование: сущность, эффективность и неопределенность/ А.Н. Дахин // Стандарты и мониторинг. - №4.- 2002.
5. Арнольд В.И. «Жесткие» и «мягкие» математические модели/ Арнольд В.И. - М.: МЦНМО, 2000. – 32с.

Цель статьи заключается в рассмотрении особенностей социально-педагогического моделирования процесса формирования профессионально-педагогического имиджа будущих учителей. Рассматриваются типы моделей и компоненты структурно-функциональной модели процесса формирования профессионально-педагогического имиджа будущего учителя-филолога.

Сперанська-Скарга Марія Андріївна – викладач кафедри практики мовлення, аспірант кафедри педагогіки Луганського національного університету імені Тараса Шевченка (м. Луганськ)

Рецензент – доктор педагогічних наук, професор Шевченко Г.П.